

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

585

שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • חיי שרה תשפ"ג

שיעלי בתורה! אבל תפילה צריכה להיות עם הלב, שבאמת יהיה אכפת לו מכך, ואם זה לא אכפת לו זו לא תפילה.

מתן תורה - מאהבת הקב"ה לישראל

והנה אנו אומרים בתפילה, בשחרית ובמעריב, אהבה רבה אהבתנו, אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, ומזכירים זאת לגבי תורה: תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו לימדת, ובשחרית מאריכים בנוסח ארוך מאד, חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו וכו', שרואים את אהבת הקב"ה לישראל בזה שנתן לנו את התורה, ויש להתבונן מה המקור לזה ומהיכן לקחו אנשי כנסת הגדולה את הדבר הזה שיש אהבה רבה מהקב"ה בזה שנתן לנו את התורה.

ובאמת כבר כתוב בנביאים (הפטרות תולדות, מלאכי א, ב) "אהבתי אתכם אמר השם", ולא מפורש במה האהבה, אך במה רואים את האהבה, והיכן ניכרת אהבת השם לישראל יותר מאומות העולם? מסתבר שזה בתורה, שרק כלל ישראל קיבלו תורה במתן תורה, ועל זה נאמר אהבתי אתכם!

ומדוע זה מאהבת השם אלינו? כי הרי על תורה נאמר (משלי ח, ל) "ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת", שהקב"ה משתעשע עם התורה, ואמנם גם התורה היא תורת השם, והתורה היא גם כן ממנו, אבל כביכול זה שעשועים לפניו, שהקב"ה משתעשע בתורה ואוהב את התורה, ואת זה הוא נתן לעם ישראל, **את הדבר שהכי אהוב להקב"ה, הוא נתן לעם ישראל!** [זכור לשון הטור בהלכות ברכות התורה או"ח סימן מ"ז: ויכוון בברכתו על מעמד הר סיני איך חבר בנו מכל האומות וכו' ונתן לנו תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדתו שהיה משתעשע בו בכל יום].

ונתן לנו את תורתו, מה הפירוש 'נתן לנו'? כמו מתנה, שהתורה כבר שייכת לנו, ואנחנו קובעים את דיני התורה, וכבר 'לא בשמים היא' (עיני ב"מ נט), וההלכה נקבעת לפי מה שפוסקים חכמי התורה שבארץ.

וגם בשמים הקב"ה לומד את מה שלומדים כאן בארץ, כמו שמצינו בגמרא (גיטין ו, ב) שהקב"ה אומר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר, והוא גם מלמד לנו את התורה, כפי שמסיימים בחתימת הברכה 'המלמד תורה לעמו ישראל', וזה לשני הצדדים: הקב"ה לומד את מה שלומדים פה, וגם מלמד אותנו ועוזר לנו להבין את דברי התורה.

וזהו שנאמר "אהבתי אתכם אמר השם", שהקב"ה אוהב את כלל ישראל, ובהאבתו אותנו נתן לנו את התורה, שהיא השעשועים שלו, ונתנה לנו במתנה, שאנחנו הקובעים את דיני התורה, וכבר לא בשמים היא.

אהבת הקב"ה לישראל גם במדרגה נמוכה

הפסוק ממשיך שם: "ואמרתם במה אהבתנו", ומשיב הקב"ה "הלא אח עשו ליעקב נאום השם ואוהב את יעקב", כלומר שרואים את אהבת הקב"ה לישראל בזה שאהב את יעקב. והנה לשון הפסוק הוא ואוהב את יעקב, ולא מוזכר 'ישראל', אלא 'יעקב', וכידוע שהיו שני שמות ליעקב אבינו: יעקב וישראל, והם שתי מדרגות, והמדרגה היותר גבוהה היא כשנקרא בשם ישראל, שעל זה אמר לו המלאך (בראשית לב, כט) "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל", ואמנם גם כשנקרא בשם יעקב זה מדרגה, אבל ישראל הוא המדרגה היותר גבוהה.

וכן אנו אומרים בתפילה אחרי ברכות השחר: עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אותנו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל, והיינו שהשם 'ישראל' שנתן הקב"ה ליעקב אבינו, זה היה 'מאהבתך' 'ומשמחתך', וזו הייתה הסיבה לקריאת שמו ישראל, לגודל מדרגתו וחביבותו לפני הקב"ה. אך עם כל זה אומר הפסוק 'ואוהב את יעקב', אפילו שיעקב זו מדרגה יותר נמוכה מישראל, הקב"ה אוהבו! ומכל זה רואים את אהבת הקב"ה לישראל, שהיא על ידי התורה כמו שנתבאר.

תפילה שכל כלל ישראל יזכו לתורה

ולכן אנו אומרים בתפילה 'אהבה רבה', 'אהבת עולם', שהקב"ה באהבתו ונתנו נתן לנו את תורתו, וממשיכים לבקש 'ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים', ובמעריב זה בקיצור, אבל בשחרית זה באריכות גדולה, אהבה רבה אהבתנו,

'עסק' התורה - עם הבנה ומתיקות

אנו אומרים בכל יום בברכות התורה: אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה, ולא כתוב ללמוד ולדבר בדברי תורה, אלא לעסוק! ועסק פירושו לא סתם לדבר, אלא דיבור שהוא 'עסק', והיינו ללמוד בהבנה, והעמקה, עם חברותא, זה נקרא לימוד שהוא עסק. ואפילו בלי חברותא גם כן, אם הוא מבין את מה שהוא לומד, כשהוא מתעמק ומבין, כל אחד לפי הבנתו, זה נקרא עסק! וזהו החיוב, וציוונו 'לעסוק' בדברי תורה.

ומבקשים אחר כך: והערב נא השם אלוקינו את דברי תורתך בפנינו, וזה דבר נוסף. תחילה נותנים שבח והודאה על המצוה, אשר קידשנו וציוונו לעסוק בדברי תורה, ואחר כך מוסיפים בקשה 'והערב נא', שיהיה לנו ערבות ומתיקות בתורה, כי המצוה של עסק התורה היא ללמוד עם מתיקות!

וזה נקרא עסק, שיהיה ערבות ומתיקות, עם מתיקות בדיבור, 'בפנינו', שזה מעניין ונעים, ונותן הרגשה מאד נעימה, זהו החיוב של עסק התורה, ללמוד בצורה כזו, עם הנאה ומתיקות. וכך המציאות באמת, שדברי תורה מעניינים ומרתקים מאד, ויש הרגשה נעימה מאד ומתיקות בעסק התורה.

תפילה על הצאצאים - מכל הלב

ואחר כך מבקשים עוד בקשה: ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו', תפילה גם על הצאצאים, שיהיו יודעי שמך ולומדי תורתך, מפני שתפילה על רוחניות מועילה, ומתי זה מועיל! אם התפילה היא אמיתית, כשהלב רוצה את זה, ועל צאצאים בודאי הלב רוצה! ואילו על משהו אחר יכול להיות שזה רק מן השפה ולחוץ ולא באמת אכפת לו, אבל על הצאצאים בודאי אכפת לו והוא רוצה את זה מאד, ואם כן זו תפילה אמיתית, ותפילה כזו עוזרת.

זה הכלל, וכמו שידוע שאמר רבי ישראל סלנטר, שדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אבל מה זה תפילה? תפילה אמיתית! עם כל הלב!

זוכות התפילה נהיו גדולי תורה

ומבקשים שנהיה כולנו 'יודעי שמך ולומדי תורתך', יודעי שמך היינו דרגה גדולה בהבנת התורה, השגה גדולה בתורה, ואפילו אדם שהוא בעצמו אין לו את המדרגה הזו, אבל הוא מבקש על הצאצאים שיזכו לזה, שהרי זה נוסח הברכה לכל אחד ואחד, וגם היהודי הפשוט ביותר אומר כך.

ובאמת היו מעשים כאלה, שיהודים פשוטים זכו לצאצאים גדולי תורה, בזכות התפילה על הרוחניות, ועל הצאצאים זו תפילה אמיתית, עם כל הלב, וממילא זה משפיע, עד לדרגת יודעי שמך. זה שייך, ויכולים לזכות לזה.

ושמעתי מאדם ששמע מפי מרן החזון איש זצ"ל מעשה שהיה בבחור צעיר שלא היה כישרוני, ולא הבין גם דברים פשוטים ביותר מרוב שהיה חלש בכישורו ובלי הבנה כלל, אך פתאום הוא נעשה למדן גדול ונהיה רב בחוץ לארץ [ולא רצה החזון איש לספר מי הוא, מפני כבוד].

ומה הסיבה שנעשה גדול בתורה? אמר החזון איש, כי מסתבר, שהרי בהדלקת נרות שבת יש נוסח תפילה שמבקשים על הצאצאים שיהיו גדולי תורה, ויש נשים שמבקשות על כך עם דמעות, והדמעות של הסבתא כנראה השפיעו על הבחור הזה, שלמרות שלא היה כישרוני, הוא נהיה גדול בתורה, נגד הטבע! כי יש סייעתא דשמיא, על ידי תפילה, שהייתה תפילה אמיתית על הצלחה בתורה. וכל תפילה על רוחניות שמועילה, זה רק אם התפילה היא מכל הלב, כי תפילה שאינה מכל הלב אינה תפילה אמיתית.

'ושיננתם לבניך' מחייב גם תפילה

ובאמת הרי יש מצות ושיננתם לבניך, ולימדתם אותם את בניכם, שאדם חייב ללמד את בנו תורה, וללמד בפשוטו זה ללמוד איתו, וגם לשכור מלמדים, אכן לפי האמור הרי יש עוד עצה: תפילה!

ומכיוון שיש חיוב ללמד את הבן תורה, והתפילה עוזרת לזה, הרי האב חייב לעשות את כל האמצעים שישנם, כדי שהבן יהיה גדול בתורה, המקסימום שיכול להיות, ואין סוף לדרגות בזה, **ומאחר שהתפילה גם כן עוזרת לזה, הרי החיוב של ולימדתם את בניכם, מחייב את האב גם בתפילה! להתפלל על הבן**

חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו, ומבקשים בכל מיני לשונות של תחנונים: כן תחנונו ותלמדנו, אבינו, האב הרחמן, המרחם, רחם עלינו! ותן בלבנו וכו', רשימה ארוכה של בקשות שמבקשים על תורה, ומדוע מבקשים כן? כי הבקשות מועילות! ומבקשים בלשון רבים, על כל כלל ישראל.

ואם באמת היו כולם מתפללים ומבקשים בכל הלב על כל כלל ישראל, אזי גם הרחוקים היו מקבלים אהבת תורה, כי תפילה על רוחניות עוזרת! אם התפילה היא אמיתית, תפילה עם הלב. **זה התפקיד שלנו, שהוא אמנם תפקיד קשה, אבל זה החיוב, לבקש רחמים עם כל הלב, מעומקא דליבא, על כל כלל ישראל, על הרוחניות!** והרי רבי ישראל סלנטר אמר שבדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אך מתי זה עוזר? אם זה עם כל הלב, שאכפת לי וכואב לי מה שהיהודי ההוא רחוק מתורה ומצוות.

ואמנם זוהי מדרגה גבוהה מאד, ואין זה דבר פשוט, אך מסתמא יש כאלה והיו כאלה, שזה באמת כאב להם, והתפללו מכל הלב על זה, ובאמת מסתמא זה עזר קצת, ומה שאנו רואים בזמנינו שיש בעלי תשובה שמתקרבים לתורה עם אהבת תורה, אין זה קורה ומכוח מה זה? מכוח התפילות! שיש מישהו שזה באמת אכפת לו ומבקש בכל הלב על כלל ישראל. וזהו התפקיד שיש לנו, שהוא חיוב לא פשוט, לבקש על כלל ישראל על הרוחניות, עם כל הלב, וצריכים סיעתא דשמיא לזה, שזוכה לעשות את מה שאנו חייבים לעשות.

*

תפילת ההורים על הצאצאים / משיחות רבינו שליט"א

בפרשת חיי שרה (כה, ט) "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו". פירש רש"י: מכאן עשה ישמעאל חשבה והוליד את יצחק לפניו וכו', ע"כ. ולהלן (פסוק יז) כתוב "ואלה שני חיי ישמעאל וגוי ויגוע זימת", ופירש רש"י לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים, ע"כ. ויש להתבונן במה זכה ישמעאל בסוף ימיו לחזור בתשובה ולהיות מן הצדיקים שנאמר בהם גויעה, והלא מפורש בתורה איך שמעשיו ומידותיו היו מנוגים ומקולקלים, והקב"ה ציווה את אברהם אבינו לשלחו מביתו, וגם כתוב שהיה אברהם שונאו על שיצא לתרבות רעה (רש"י כא, יד), וכיצד זכה והגיע לחזור בתשובה.

ונראה כי הוא זכה לזה בזכות תפילתו של אברהם שהתפלל עליו כמו שכתוב (יז, יח) "ויאמר אברהם אל האלוקים לו ישמעאל יחיה לפניך", ופירש רש"י יחיה ביראתך, כמו התהלך לפני – פלח קדמי, ע"כ. והיינו שאברהם התפלל עליו שתהיה לו יראת שמים, ולכן אף שכל ימיו הוא היה פרא אדם כמו שכתוב (טז, יב) והוא יהיה פרא אדם, וכתוב (כא, כ) ויהי רובה קשת ופירש רש"י היה יושב במדבר ומלטט את העוברים, וגם היה מצחק (שם ט) ופירש רש"י דהיינו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, עם כל זה עמדה לו תפילת אברהם לחזור בתשובה בסוף ימיו ולהיות צדיק שנאמר בו גויעה.

ונהג באיגרת הגר"א כתב "כי חס ושלום בקלקול הבנים ייענשו אב ואם מאד", היינו שההורים אחראים על חינוך הילדים, ואם ח"ו יש איזה קלקול, ההורים אשמים בזה, והטעם בפשוטו כי מעשי הבנים נגרמו מחמת שלא נתחננו כראוי בבית הוריהם, ולא ראו דוגמא טובה אצל ההורים, אך לכאורה הרי יש מקרים שההורים מחנכים כראוי, ואף על פי כן יש חברים לא טובים שמשפיעים לרעה, וחבר אחד מספיק לקלקל את הילד.

ומעשה שהיה עם מרן הגר"י זצ"ל שאחד מבניו חזר פעם מהחידור וסיפר משהו שילד אחד דיבר איתו דברים שלא כהוגן, ומיהר הגר"י להוציא את הבן מהחידור ולקחו ללמוד בבית, כי חשש מההשפעה הרעה של אותו הילד על בנו, ואמנם הגר"י היה יכול לעשות זאת, כי אצלו גם הבית היה כמו חידור, אך על כל פנים רואים גודל הסכנה, שאפילו חבר אחד לא טוב עלול להשפיע ולקלקל.

ויש להבין אם כן מהו שכתב הגר"י כי בקלקול הבנים ייענשו ההורים מאד, והלא לפעמים ההורים מחנכים כראוי אך יש קלקול מחמת החברים, וההורים שלחו את הבן לחידור טוב מאד שכולם שולחים לשם, ומהיכן היו יכולים לדעת שיתקלקל, ואף הגר"י? אם לא היה יודע מאותו החבר, וכי שייך שתהא תביעה על זה, הלא הרבה פעמים אין ההורים יכולים לדעת, ומה הם אשמים.

ונראה הביאור בזה כי התביעה על ההורים היא משום שהיה להם להתפלל שלא יארע קלקול, ובכוח התפילה להועיל, כמו שרואים שאפילו בן כמו ישמעאל, לבסוף הועילה התפילה שחזר בתשובה ונעשה צדיק, ולכן יש תביעה על מה שאין מתפללים.

כמו שמצינו בגמרא (מכות יא, א) שיש תביעה על הכהן הגדול שהיה צריך להתפלל ולבקש רחמים על בני דורו שלא תהיה אצלם רציחה, ומטעם זה אימותיהן של כהנים גדולים היו מספקות מחיה וכסות לרוצחים שבערי מקלט "כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו", והיינו כי הרי הרוצח בשוגג יוצא מעיר

מקלטו במיתת הכהן הגדול, ויש לחוש שהוא יתפלל שימות הכהן הגדול כדי לצאת מן העיר מקלט, ולכאורה מדוע שתתקבל תפילת הרוצח? ואמרו בגמרא כי הטעם בזה משום שאכן יש תביעה על הכהן הגדול וכנ"ל, שהוא היה צריך להתפלל על בני דורו שלא תהיה בהם רציחה, ומאחר שלא התפלל ואירעה רציחה הרי הוא נתבע ונענש על זה.

ויש לשון אחרת בגמרא שם כי הטעם שהיו מספקות מחיה וכסות לרוצחים הוא כדי "שיתפללו על בניהם שלא ימותו", והיינו לא רק **שלא יתפללו** שימותו, אלא להיפך בחיוב, **שיתפללו שלא ימותו**, כי לא מספיק שהרוצחים לא יתפללו שימות הכהן הגדול, אלא צריכים גם להיפך להתפלל עליו שלא ימות! וכל זה מהטעם הנ"ל שיש עליו תביעה שלא התפלל על בני דורו, ונמצא שהוא גרם בעקיפין את הרציחה בשוגג וגם גרם לרוצח שיגלה לעיר מקלט, ומאחר שהוא הגורם לזה הוא גם צריך לשחרר אותו, על ידי מיתתו, והמיתה תהיה הכפרה ותיקון החטא, ולכך צריך שיתפללו עליו הרוצח שלא ימות.

ולמדנו מזה את גודל החיוב להתפלל ולבקש רחמים שלא יארע שום קלקול, ומי שיכול להתפלל ואינו מתפלל הרי הוא אשם ונחשב שהוא גורם את הקלקול בזה שאינו מתפלל, וזהו גם הטעם בדברי הגר"א שההורים נענשים על חינוך הבנים, כי לא מספיק מה שנותנים חינוך טוב, וצריכים גם להרבות בתפילה שלא יארע שום קלקול ח"ו.

ובמשנה בורה (מו, י) כתב "ותמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בניהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות ויכוון מאד בברכת האבה רבה ובברכת התורה בשעה שאומרים אנתנו וצאצאינו וכן כשאומר בובא לציון למען לא יגע לריק ולא נלד לבלה"ה", וכן באהבה רבה שמבקשים ותן בלבנו להבין ולהשכיל וכו', הרי הבקשה היא בלשון רבים, על כלל ישראל, וגם הצאצאים נכללים בבקשה זו, שיוכו להבין ולהשכיל בדברי תורה. ומי שאינו מתפלל על הצאצאים, או אפילו שמתפלל אם אין זה מכל הלב, הרי הוא אשם ונתבע על הקלקולים הנגרמים כתוצאה מכך.

ואמנם הרי יש גם ילדים של צדיקים גדולים שיוצאים לתרבות רעה, כמו שמצינו בגמרא (ב"מ פה, א) על בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון וכן נכדו של רבי טרפון שיצאו לתרבות רעה, ורבינו הקדוש נתעסק עמהם להחזירם בתשובה, והרי רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי טרפון בודאי התפללו על צאצאיהם ואף על פי כן יצאו לתרבות רעה, והיינו משום שלא תמיד התפילה עוזרת, אך על כל פנים התפילה יכולה לעזור **וזהו מחובת ההשתדלות של ההורים**, להתפלל ולבקש רחמים על הילדים.

ובאמת הרי בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון ונכדו של רבי טרפון לבסוף חזרו בתשובה, כמו שמובא בגמרא שם שרבינו הקדוש קירב אותם עד שהחזירם בתשובה, ובודאי שזהו גם כן מכוח תפילותיהם של רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי טרפון, שהרבו בתפילות על צאצאיהם, ונמצא שבסופו של דבר הועילו התפילות [וכנ"ל באברהם אבינו וישמעאל שהועילה תפילת אברהם לאחר שנים רבות עשה ישמעאל תשובה, ועיין מדרש שמואל פרק ד' יש תפילה שמועלת מיד ויש שמועלת לאחר שנים רבות].

וגם בדרורנו אנו רואים שיש הרבה בעלי תשובה עם ייחוס לגדולי הדורות הקודמים, ובדרך כלל גם החילוניים הרחוקים משמירת תורה ומצוות יודעים ומכירים את ייחוסם, לאיזה צדיק הם שייכים ומי היו הדורות הראשונים במשפחתם שלהם, ולבסוף במשך הדורות הרבה מהם חוזרים בתשובה – בזכות אבותיהם הצדיקים.

ולמדנו בזה את גודל כוח התפילה, וידוע מה שכתב החזון איש בעת קום המדינה, כשפעלו והשתדלו הרבה להצלת ילדי טהרן, כתב אז החזון איש באיגרת (ח"ג סב) כי "מי שמתפלל ומרבה תחנונים על ההצלה הוא פועל יותר מהמשתדלי", עיין שם. אבל אין זה פשוט כל כך להתפלל, וצריך שהתפילה תהיה מעומק הלב, שבאמת ירגיש את החיסרון וירצה מכל הלב שתתקבל תפילתו, ואזי על ידי זה יזכה שתתקבל התפילה.

ומעשה שהיה במרן המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל שפעם אחת הכניסו לו לחדרו מתחת הדלת פתקה עם שם של חולה להתפלל עליו, וצירפו עם זה סכום כסף, והקפיד על כך המשגיח באומרו: מדוע רוצים להכריח אותי להתפלל על ידי תשלום הכסף, וכי אתם חושבים שזה בא בקלות להתפלל! והיינו כנ"ל כי לתפילה צריכים לרצות באמת את טובת הזולת ולהרגיש כראוי את כאבו, ועל אדם שלא מכירים קשה יותר להצטרע באמת בצער, והקב"ה רואה את לב האדם, האם הוא באמת מתפלל או שתפילתו סתם מן השפה ולחוץ, וכאשר התפילה יוצאת מעומק הלב אז היא מתקבלת.

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת **חיה רחל צוקרוב** ע"ה בת הגה"צ רבי **הלל ויטקינד** זצוק"ל **נלב"ע כ' חשוון תשפ"ג - תנצב"ה**

ברכת מזל טוב לידידינו הרה"ג **רפאל מאיר שליט"א** להגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו החתן המופלג **אהרן נ"ו** מתלמידי רבינו שליט"א עב"ג למשפחת **יפה שתח"י** יזכו לבנות בית נאמן בישראל בנין עדי עד!

לעילוי נשמת רבי **חיים ב"ר יוסף זביב ז"ל** **נלב"ע כ"ח חשוון תשס"ט** תנצב"ה